

MED VOLD OG MAGT

Svar på Jens Richard Jepsens og Ole Sylvester Jørgensens
kommentarer og spørgsmål

Dennis Lind

Jens Richard Jepsen (JRJ) og Ole Sylvester Jørgensen (OSJ) har flere kommentarer og spørgsmål til min artikel i nr. 23, 2003. Inden jeg går til at besvare disse, vil jeg kommentere det teoretiske og forskningsmæssige udgangspunkt, som spørgsmålene synes at have afsat i.

I et af spørgsmålene ønskes en underbygning af mine udsagn gennem reference til empirisk psykiatrisk forskning. Flere spørgsmål viser også, at den virkelighed, som spørgerne tager for givet, er i dialog med den adfærdsgenetisk ramme, hvor genetisk forskning, og dermed geno-fænotype-terminologien er omdrejningspunktet for forståelse af evner og udvikling. Den adfærdsgenetiske tilgang har forsøgt at vise, at miljøet ikke spiller nogen nævneværdig rolle i udviklingen af psykopatologi.

I min artikel fremfører jeg som bekendt viden fra tilknytningsforskningen samt fra udviklingsteoretiske modeller til at sandsynliggøre, at relationelle faktorer spiller en meget stor rolle i psykologisk udvikling – og derfor også skal vurderes i tilfælde af fejludvikling. Udgangspunktet for dialogen er altså umiddelbart standpunkter, der ligger langt fra hinanden, og det gør en fyldestgørende besvarelse vanskelig.

Jeg mener imidlertid, at diskussionen mellem en udviklingspsykologisk og en genetisk synsvinkel er vigtig, idet det ofte synes vanskeligt at få udviklingspsykologisk og empirisk funderet forskning til at tale rigtig sammen. Spørgsmålene giver mig derfor lejlighed til at ridse argumentationen op en gang til.

Efter en gennemgang af tilknytningsforskningens udvikling og vigtigste fund kommer jeg i artiklen ind på, at der i disse år synes at være en tendens til, at forskning i psykiatriske lidelser primært finder sted inden for en biologisk og genetisk tradition. I forhold til den psykodynamiske æra, hvor miljøbetingelser blev tillagt en for stor betydning i forståelsen af psykopatologi, er der efter min mening i dag tale om en modsat tendens til at søge forklaringer til sygdomme i konstitutionelle faktorer. Denne vurdering deler jeg med andre og refererer til flere i artiklen.

Efter at have redegjort for, at det er nødvendigt med en forståelse af samspillet mellem konstitution og miljøfaktorer, konstaterer jeg, at der for tiden ikke levnes meget interesse for psykologiske faktorer. Hvis man skimmer indholdsfortegnelsen i de store europæiske og amerikanske psykiatriske tidsskrifter, vil man øjeblikkelig kunne iagttage, hvad der er oppe i tiden. Der beskrives meget forskning i arvelige faktorer, og kun meget få artikler omhandler andre faktorer. Når der skrives om behandling, er der praktisk taget udelukkende tale om kognitiv eller medikamentel behandling. I psykiatriske tidsskrifter er terapeutisk behandling med udgangspunkt i kognitiv terapi. Denne terapiform har vist sig effektiv over for mange lidelser, og har samtidig den forskningsmæssige fordel, at den i udgangspunktet arbejder med rating-scales og kvantificering af psykiske fænomener. Denne terapeutiske tilgang tager imidlertid ikke afsæt i en ætiologisk forståelse af psykologiske vanskeligheder, og hverken be- eller afkræfter eventuelle relationelle faktorerens betydning. Dette betyder, at der heller ikke i forskning i terapeutisk intervention er interesse for at opstille modeller eller udarbejde teorier om samspillet betydning, og den overskyggende tilgang til ætiologisk forskning forbliver dermed overvejende genetisk.

På baggrund af min konstatering af, at der i dag eksisterer en ny (næsten) monokausal ætiologiforståelse af patologi inden for psykiatrien, bliver jeg af JRJ og OSJ bedt om at redegøre for, hvilke psykopatologiske tilstande, som jeg opfatter fejlagtigt årsagsforklaret. Jeg afviser ikke, at arvelige forhold spiller en rolle. Jeg argumenterer for, at man altid skal vurdere samspillet mellem arv og miljø, og refererer her til betydelige forskere indenfor den psykiatriske forskning, fx Michael Rutter, den berømte engelske psykiater, der har skrevet om praktisk taget alt inden for børne- og ungdomspsykiatri. Parantetisk bemærket har han også skrevet om Developmental Psychopathology, den udviklingsforståelse, jeg fremhæver i artiklen. Professoren har bidraget til lærebøger om adfærdsgenetik, og advarer ligefrem mod vulgærfortolkninger af de adfærdsgenetiske resultater.

Det vigtige er at fastholde, at man med viden om arvelighedsforhold ikke er kommet en løsning af vanskelighederne nærmere, idet disse og de terapeutiske muligheder udfolder sig i det psykologiske, pædagogiske mellem menneskelige felt. Jeg mener at kunne læse, at mange adfærdsgenetiske forfatterne faktisk mener, at de har afdækket noget væsentligt om lidelsen, ved at påpege arvelige forhold. Ud fra en psykologisk synsvinkel er disse forhold af mindre interesse, idet det er, hvad vi må forvente. Det betydningsfulde er, hvordan og i hvilket psykologisk felt lidelsen udfolder sig.

Derfor må man ved psykopatologiske tilstande vurdere forholdet mellem patientens konstitutionelle potentiale og det miljø, som symptomerne viser sig i. Når man arbejder terapeutisk med barnets miljø, fx gennem familierterapi, med henblik på at analysere og eventuelt ændre relationer i familien, påvirkes og evt. forsvinder »sygdommen«, eller symptomerne i en lang

række tilfælde. Dette gælder fx encoprese, depression og OCD-symptomer, hvilket er psykiatriske lidelser, der naturligvis har vist sig at have en stor arvelighed. Jeg tror, at de færreste vil fastholde, at en given lidelse alene er et udtryk for relationelle forhold, selvom lidelsen forsvinder ved intervention i det relationelle felt.

JRJ og OSJ fremhæver, at det med udgangspunkt i tvillinge- og adoptionsstudier ikke er vanskeligt at beregne den relative vægt af henholdsvis arvelige og miljømæssige faktorer. Som nævnt er det vigtigt at være opmærksom på, at den forskningstradition, som refererer til adfærdsgenetisk forskning, har været frontkæmper i tilbagevisningen af socialisationens betydning – man kunne fristes til at sige en slags psykologiens pendant til miljøforskningens Bjørn Lomborg. De fleste adfærdsgenetiske undersøgelser har nemlig vist, at miljøet spiller en meget lille rolle i udviklingen af patologi gennem nye beregninger og problematisering af tidligere accepterede årsagssammenhænge. Disse resultater fremstår paradoksale og meningsforstyrrende, når vi ved fra bl.a. udviklingspsykologien og tilknytningsforskningen, at miljøet spiller en stor og betydningsfuld rolle i normaludviklingen. Hvordan kan det så lade sig gøre, at denne påvirkning forsvinder i udvikling, der indebærer patologi?

Fonagy (2003) kritiserer grundantagelsen i adfærdsgenetikken og fremhæver forskellige problematiske aspekter ved metoden, særlig omkring antagelsen om muligheden for at regne på den akademiske forskel på fælles og ikke fælles miljø. Argumentationen i artiklen fremstår som en velbegrundet kritik. Maccoby (2000) diskuterer og kritiserer ligeledes de beregningsmæssige antagelser i analyserne på en overbevisende måde. Hun gør endvidere opmærksom på det paradoksale i adfærdsgenetikkens påstand om, at sammenhængen mellem forældreadfærd og børnenes vanskeligheder i virkeligheden er påvirkning fra det forstyrrede barn til forældrene – og ikke omvendt, som påstået af socialisationsfortalerne. Det er jo en understregning af påvirkningens styrke, som imidlertid kun går den ene vej. I tidsskriftet *Child Development* december 2003 er udgivet en adfærdsgenetisk undersøgelse, der med den adfærdsgenetiske metode faktisk viser en betydelig indflydelse fra miljøet til forklaring af individuelle forskelle.

Jeg tror, at der i de kommende år vil finde en revision sted af de adfærdsgenetiske resultater, særlig hvad angår rækkevidden af konklusionerne. Og at det omtalte pendul måske er på vej til at være mere i ro end tidligere, i og med at der er bestræbelser i retning af at samtænke arv og miljø på baggrund af et højere vidensniveau end tidligere.

Forfatterne til spørgsmålene fremhæver et andet, men dog beslægtet punkt i min artikel, der omhandler børnepsykiatriske diagnostik og det aktuelle diagnosesystems fokusering på symptomer. Jeg understreger, at børnenes adfærd/symptomer – ligegyldig hvilken diagnose der bedst dækker børnenes symptomatologi – står i forhold til det familiemæssige miljø, som de

lever i. Jeg nævner, at det relationsperspektiv, som tilknytningsteorien kan bidrage til at systematisere, bør benyttes til at vurdere, i hvilken grad et konkret symptom er blevet henholdsvis dæmpet af et meget støttende miljø eller modsat er blevet forstærket af knap så udviklende miljø. Grundsynspunktet er, at et symptom ikke blot og bart eksisterer i sig selv, i et tomrum, men kan have forskellig sværhedsgrad, betydning og udviklingshistorie. Dette mener jeg også gælder inden for det autistiske spektrum, selvom JRJ og OSJ fremhæver dette som kontroversielt. Omkring det autistiske spektrum er infantil autisme den prototypiske tilstand, og herefter ses gradforskelle i sværhedsgrad eller antal af karakteristiske symptomer inden for det diagnostiske spektrum at variere. Når et barns symptomer vurderes at høre ind under det gennemgribende spektrum, men ikke svarer til alle de klassiske symptomer, kan diagnostikeren vælge diagnosen, anden gennemgribende udviklingsforstyrrelse, uspecificeret. På den måde er forstyrrelsen klassificeret inden for et område, der i klinisk praksis ses som en konstitutionelt udsprunget forstyrrelse. Når et barns vanskeligheder ligger relativt langt fra den klassiske tilstand, og samtidig har en livshistorie med mange svære belastninger samt svært afvigende samspilmønstre, mener jeg, at man skal være særlig varsom med udelukkende at fokusere på eventuelle »udvidede fænotypiske« varianter af grundsymptomerne fx mentaliseringsevne og emotionel gensidighed. Som det har fremgået af det foregående, står symptomerne altid i forhold til det miljø, som de udspiller sig i.

Som nævnt i forbindelse med kritikken af adfærdsgenetisk tænkning, synes JRJ's og OSJ's spørgsmål at bygge på en antagelse om, at forældre til syge/forstyrrede børn ingen indflydelse har på deres børns udvikling. Selv i forhold til den børnepsykiatriske praksis er dette synspunkt svært modsætningsfyldt: Anbefalingerne til fx autistiske børns forældre og institutionsmiljø er, at disse børn har brug for et særligt miljø, der tager hensyn til/højde for deres vanskeligheder, for at kunne fungere så godt som muligt. Vejledningen til forældrene er, at de gennem at ændre tilgang til deres børn kan medvirke til, at børnenes trivsel og adfærd bedres, og at udviklingen forløber lettere. Det synes paradoksalt, at man i daglig praksis rådgiver om en særlig pædagogisk og psykologisk tilgang til børnene og samtidig ikke mener, at omgivelserne har nogen indflydelse på problemfeltets fremtrædelsesform. Undersøgelse og behandling af børn indebærer bl.a., at man gør sig tanker om, hvilke påvirkninger der er i stand til at hjælpe børnene bedst.

Når spørgerne kommenterer, at det virker, som om tilknytningsteorien med vold og magt skal inddrages, behøver det ikke yderligere svar, end det artiklen og det ovenstående rummer. Kommentaren eksemplificerer netop den psykiatriske virkelighed, som jeg diskuterer med i artiklen, og kan tjene til at anskueliggøre, hvilke holdninger den danske – og internationale – børne- og ungdomspsykiatri (også) rummer.

Når vi ved, at relationer påvirker børn i deres udvikling, er det vigtigt at vide, at der er en akademisk funderet teori og forskningstradition, der kan

bidrage med metodologi og analytisk tyngde i det psykologiske og pædagogiske arbejde med at forstå børn i deres betydningsfulde miljøer. Samtidig er det efter min opfattelse en af psykologiens hovedopgaver at udforske og dokumentere de mere eller mindre subtile måder, disse påvirkninger finder sted på.

LITTERATUR

- FONAGY, P (2003): The development of psychopathology from infancy to adulthood: the mysterious unfolding of disturbance in time. I: *Infant Mental Health Journal*, vol 24(3), 212-239.
- MACCOBY, E. E. (2000): Parenting and its Effects on Children (2000): On reading and Misreading Behavior Genetics. I: *Annual Review of Psychology*, 51:1-27.
- BOKHORST, L., BAKERMANS-KRANENBURG, M. J., PASCOFEARON, R. M., Van IJZENDORN, M. H., FONAGY, P. & SCHUENGEL, C. (2003): The Importance of Shared Environment in Mother-Infant Attachment Security: A Behavioral Genetic Study. In: *Child Development*, December, vol. 74, nr. 6 (pp. 1769-1783).